

Za poduk in kratek čas.

Kruci na Slov. Štajerskem.

(Spominki iz domače zgodovine.)

I. Med mnogimi sovražniki, ki so svoje dni po prijetnih in rodovitnih krajih med Muro in Dravo grozovitno razsajali in katerih prosto ljudstvo še den denešnji ni pozabilo, zavzemajo za divjimi Turki brez dvoma prvo mesto Kruci. Že je preteklo skoraj dve sto let, kar so ti divjaki več let zaporedoma v celih trumah v naše kraje ropat in žgat prihajali, ali dolga vrsta let še ni zamogla iz spomina izbrisati prebitkih skušenj, ki so je naši prednamci v onih žalostnih časih prestali. Zato se je beseda „Kruc“, čeravno je po obliki ptuja, po Slovenskih goricah celó udomačila in pomeni zdaj: korenjaka neprestrašenega in predrznega, zdaj: divjaka brez vsakega sočutja in vere, kteremu ni sveto ne blago ne življenje.

Prve slede Krucev najdemo za cesarja Maksimilijana I., ki je vladal od l. 1493—1519. Takrat namreč je več ko 10.000 ogerskih kmetov popustilo svoje domovje, da bi šli nad divjega Turčina in mu pokazali pot tje, od koder je prišel. V znamenje, da hočejo za poveličanje svetega križa iti v vojsko, so si nekteri, kakor svoje dni za časa tako zvanih križarskih vojsk, pripeli na desno ramo ali pa na prsi rudeči križ, po kterem so dobili ime: križarji ali pa po latinski besedi „crux“ — križ — tudi Kruciati ali Kruci.¹⁾ Njihov vodja, zviti Jurij Dosa, pa z njimi ni šel nad Turke, temuč je, dobro vedoč za mržnjo kmetov do grajščakov, planil nad gradove plemenitašev ter ropal in plenil, kder se je kaj dalo. K tej tolovajski druhalu je vrelo od vseh strani vedno več ljudi, ne samo kmetov, kterim je delo prese-dalo, temuč tudi z vlado nezadovoljnih grajščakov in buknila je grozna vstaja, ki je trajala več let in delala vladarjem velike preglavice.

Najhujše je pa strašen plamen občne vstaje švigal po Ogerskem za cesarja Leopolda I., ki je vladal od l. 1658—1705. Postavil je namreč na palatinovo mesto za cesarskega namestnika nekega Nemca in podelil najvišje državljanske in vojaške službe le ptujcem. To je razžalilo ohole magnate in po vsej Ogerski začelo je vreti ter se pripravljati na strašen punt. Nekteri zarotniki so bili sicer l. 1671 ob glavo djani, ali punt s tem ni bil zadušen. Iskra nezadovoljnosti je dalje tlela — Turki in Francozi so jo podpihovali in vse je bilo za vstajo pripravljeno, samo sposobnega glavarja je še manjkalo. A tudi ta je bil v osebi grofa Tököly-ja kmalu najden.

Emerih grof Tököly, po svoji telesni lepoti in moči, vednosti in drugih lastnostih za vodjo tako rekoč vstvarjen, je s pomočjo Poljakov in Francozov zbral nezadovoljne narode okoli sebe. S 15.000 Ogrov in Poljakov, ki jih je za fran-

cozki denar najel, vzel je brez vsakega zadržka manjša mesta po Ogerskem in jegove trume so razbijale po vseh krajih, celó do Moravskega. Cesar Leopold bil je prisiljen, sklenoti s Tököly-jem primirje in pogajati se z nezadovoljneži. Po dolgem prenehanji se je l. 1680 zbral zopet ogerski deželni zbor. Grof Paul Esterhazy postal je palatin, Horvaška je dobila svojega bana in ogerski stanovi vse svoje stare pravice; — kar so Ogri želeli, so dosegli. Tudi Tököly je bil k zboru povabljen, pa ni prišel. Obljubil je sicer, da bo svoje trume razpustil in ohranil mir, ali njegov zaveznik — Turek je hotel boj in tudi Tököly je bil enakih mislij. Pred obzidjem trdnjave Füleek prejel je Tököly od Turkov krasno diplomo, ki ga je imenovala kralja Krucev in mu podelila gospodstvo črez srednje Ogersko. Za to pa je obljubil plačati Turkom vsako leto 40.000 piastrov davka in biti jim s svojimi trumami v pomoč. V znamenje svoje oblasti prejel je buzdovan in zastavo, pozneje celó tudi krono in bil je od zdaj Turčiji podložen „Hospodar“. ¹⁾ Ko so se brezštevne turške trume l. 1683 proti Dunaju pomikale, kazal jim je kralj Krucev najkrajšo pot; jegove čete so pa kot turška reserva ostale na Ogerskem ter se od tam enako pogubonosnej povodnji razlile na razne kraje. Takrat so Kruci prirazbijali prvičkrat v Slovenski Štajer.

Precejšnja truma teh divjakov je namreč pri Veržeji prekoračila Muro ter razsajala črez vse grozovitno v Ljutomeru in prijetni njegovi okolici. Kamor so divjaki prišli, so ropali in žgali; ljudstvo je ubežalo v hribe in hoste in se tam poskrilo. Vse, kar se je dalo odnesti, vzeli so Kruci seboj, hrame, kleti in druga poslopja so pa razdajali in vžgali. Takratni župnik v Ljutomeru, Simon Porat, je zbral potem svoje farmane ter nje peljal proti Soboti in Tišini, kajti bilo se je bati, da Kruci zopet pribrujejo. Tam jim je bral sv. mešo in jih k boju spodbudil. Še den denešnji se kaže v Ljutomeru na rotovžu podoba, ki predstavlja odhod Ljutomeržanov z župnikom Poratom proti Krcem, s sledečim napisom: „Gott zu Lob und Ehr, und einem ewigen Gedächtniss ist diese Tafel von mir Simon Porath, Pfarrer allda, anhero resolvirt und verehret worden, dieweilen ich mich zur Zeit der hungarischen Rebellion des 1683er Jahrs in allen Begebenheiten sowohl, als in denenselben vorbegegungenen Occassionen und Scharmützelu meiner geistlichen Schuldigkeit gemäss, ja auch in oftmahligen, höchsten Lebensgefahren und aller Willen zur Rettung vieler christkatholischen Seelen als ein geistlicher Seelsorger allenthalben freywillig dargestellt und zu geniessen geben hab, und nebst Allen durch wunderbare Schickung Gottes (Gott sey Lob) von allen gegenwärtigen Uebeln und Unglück gänzlich behütet und bewahrt worden bin. 1690“ ²⁾.

¹⁾ Krempf Dogodivšine str. 190.

¹⁾ Dr. J. B. Weiss, Weltgeschichte V. 909.

²⁾ Sim. Povoden. Rokopis.

Smešničar 5. Lažnjivi kljukec je iskal bogate neveste. Oglasi se premožnemu kmetu in ga nagovori: oče, vi imate hčerko za možitev! Kmet: imam. Kljukec, kolika bo dota? Kmet: 10.000 fl. Kljukec: joj mene, oče dajte hčerko meni, jaz jo vzamem za 5000 fl.

Razne stvari.

(*Stradajočim Istrijanom*) poslali so č. g. dekan Lovro Potočnik iz Gornjega grada 13 fl. 20 kr., č. g. Josip Črnko kaplan 1 fl., društvo pri č. g. Seb. Magdiču prilično slavnega njegovega goda nabranih 10 fl., č. g. Böheim, kaplan 42 fl., č. g. T. Mraz, župnik 1 fl., č. g. Jak. Zupanič, kaplan 10 fl., koje so sv. Lovrenski farmani na Dravsk. polji darovali, velč. kan. Kosar 2 fl. Bog plati vsem!

(*Tolovaj Guzaj*) prišel je kot ženska oblečen predpoldnem v neko krčmo v Podčetrtku, zvečer je se prikazal kot gospod in pogostil 3 žandarje. Po večerji je pete odnesel napisavši na vežine dveri: „jaz sem Guzaj.“ Kdor ga zgrabi, dobi 150 fl.

(*Kodle užgala*) je Koepekova gospodinja v Nadbišcu št. lenartskega okraja, ko je neprevidno na dile s svetilnico stopila. Kmalu bil je ves lepo zidani hram in gospodarsko poslopje v plamenu. V Pobrežji pred Ptujem pa je nekdo v noči 22. jan. tri poslopja užgal.

(*Vabilo*) k „Besedi v spomin Val. Vodnika“, katero napravi Mozirska čitalnica prihodnjo nedeljo 1. svečana. Spored: Pozdrav predsednikov. Slavnostni govor v spomin Val. Vodnika. Tombola v korist stradajočim Istrijanom. Petje domačega pevskega zbora. Konečno ples. Začetek ob 7. uri zvečer. Vse društvenike in rodoljube vabi k obilnej udeležitvi najuljudnejše Čitalnični odbor.

(*Ljutomerska čitalnica*) ima na svečnico 2. feb. t. l. ob 3. popoldne občni zbor, v gostilni g. Vavpotiča, k kateremu uljudno vabi vse ude in prijatelje. Točke dnevnega reda so: nagovor gosp. predsednikov; tajnikovo poročilo; blagajnikovo poročilo o čitalničnem premoženju; razni predlogi; volitev novega odbora. Ob 7. zvečer zabava.

(*Pasite na otroke*). V Vojniškem trgu je v nedeljo 25. t. m. opoldne sedemletna deklica pod kozolecem svojega strica Rednaka ali Kvasa po domače — si zakurila in tako stricu kozolec s hlevom vred požgala — in mnogo druge škode napravila. Da požar ni dalje okoli segal, gre pred vsem Bogu hvala in sv. Florijanu, potem pa vrlim V. tržanom, ki so tako marljivo gasili, da so nesrečnemu sosedu še srečno njegovo hišo rešili, ki je že jela goreti. —

(*Gospa Kralova in gospa Isepova*) v Mariboru ste blagodušno nabrale 31 fl. 10 kr. ter ubogim učenkam slovenske šole nakupile potrebne robe za šivanje, pletenje in vezanje. Bog plati!

(*Nesreča*.) Pridna delalca v celjski tovarni za plin (gasfabrik): Urh in Ternovšek, obadva oženjena, sta se pretečeno soboto zadušila, ko se po-

data v jamo z vodo, v katero je napeljan plin. Plinov sopuh nju je ostrupil tako, da je bil eden mrtev k priči, drugi pa preko dve uri. Še tretji delalec je bil v smrtni nevarnosti, pa so ga spravili zopet k zavesti.

(*Banka „Slovenija“*) likvidirala je tako počasno, da je vlada na prošnjo nekega delničarja, ki ni hotel zopetnega doplačila 10 fl. izvršiti, ukazala — konkurs. Slovenci zgubimo do sedaj pri tej banki 257.070 fl., ki so bili vplačani.

(*Divjo veliko mačko*) ustrelili so loveci v gojzdu pri sv. Lenartu v Slov. gor. Redka stvar merila je 78 centimetrov.

(*Med tolovaje žli*) so kmetski fantje od sv. Miklauža na Dravskem polji ter so v Tezenskem gojzdu napali 3 potnike in vozača, enemu vropali taško, drugemu zobe vbili, vse pa natepli. Žandarji so mlade tolovaje uže prejeli in zaprli.

(*Za prenavedbo obrtniške postave*) prosijo obrtniki v Slov. Gradcu. Prošnjo nameravajo izročiti državnemu poslancu baronu Goedelnu, kakor beremo v Grazer-Zeitung, a zvita buča „Tagespošta“ je ondi objavljeno ponatisnila in pristavila, da jo dobi v roke jeni liberalni ljubček mariborski g. dr. Duhač. Kako vodi „Tagespošta“ svoje potrpežljive čitatelje za nos!

(*Pobrežje popravili so*) Dravi pri Borlskem mostu; delo je okraj stalo 11.000 fl., pri Stari vesi bo pa v podoben namen treba 10.000 fl. To so občutljivi potroški za ptujski okraj.

(*Iz Mahrenberga*) se poroča, da je Florijan Blagonik od sv. Primona sodniji ovadil ženo, hčer in zeta, ker so ga ti hoteli zastropiti. Sodnija je zatožence prejela in pri hiši našla 136 litrov mošta, ki je bil z arsenikom zastropen.

(*Podružnica v Brežicah*) želi šolo prirediti, kder bi se kazalo in učilo koše plesti.

(*Dijaškemu semenišču*) je daroval č. O. Korbinijan Lajh, benediktinec in farni namestnik pri sv. Juriji na Pesnici, 5 gld.

(*Spremembe v Lavantinskeje škofiji*.) Č. g. S. Gabere pride za kaplana zopet nazaj k sv. Barbri v Halozah, in č. g. Martin Meško za kaplana v Ponkvo. — Kaplanija v Leskovcu ostane začasno izpraznjena.

(*Za družbo duhovnikov*) so vplačali čč. gg. Ribar 2 fl., Kolarič 1 fl. (obema gospodoma velja: ako vplača vsak še 7 fl., je ustn. in letn. dopl.), Slanič 5 fl. (letn. do l. 1882 dopl.), Erjavec 1 fl.

Loterijske številke:

V Trstu 24. januarja 1880: 55, 41, 81, 42, 71.
V Lincu „ „ 35, 46, 84, 11, 61.

Prihodnje srečkanje: 7. februarja 1880.

Naznanilo.

Podpisani ima 10 oralo smrekovega lesa na prodaj za ruše in za žaganje desek in lat, ki je tik Drave in železnice.

Jožef Režman (Dobaj)

posestnik na Laznici pri Lembahu.